

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
 Глухівського НПУ
 ім. О. Довженка
Марина ХРОЛЕНКО
 ім'я, прізвище
 «08» 08 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни «Анатомія людини та фізіологія вищої нервової діяльності»

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 053 Психологія

Предметна спеціальність:

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Освітньо-професійна програма: «Психологія»

Статус: цикл загальної підготовки, нормативна

Структурні підрозділи, відповідальні за реалізацію навчальної дисципліни: Навчально-науковий інститут педагогіки і психології

Кафедра: біології, здоров'я людини та методики навчання

Форма навчання	Курс	Семестр	Загальне навантаження		Кількість годин				Вид семестрового контролю	
			Європейські кредити	Години	Аудиторні заняття			Самостійна робота, в т.ч. ІРС	Залік	Іспит
					Всього	Лекції	Практичні заняття			
Денна	1	2	3	90	36	18	18	54	-	+
Заочна	1	2	3	90	10	6	4	80	-	+

Глухів - 2024

Робочу програму складено на основі: Стандарту вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня, галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія (затвердженого та введеного в дію наказом Міністерством освіти і науки України від 24.04.2019 року № 565) та змін до Стандарту, затверджених наказами Міністерства освіти і науки України № 1583 від 29.12.2023 р., № 842 від 13.06.2024 р., Професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти», затвердженого наказом Мінекономіки № 2425 від 24.12.2020 р., освітньо-професійної програми «Психологія», навчального плану підготовки бакалаврів спеціальності 053 Психологія Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Укладач робочої програми: Олеся МЕГЕМ, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри біології, здоров'я людини та методики навчання

(підпис)

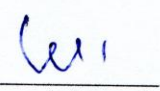
ЗАТВЕРДЖЕНО

кафедрою педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту
протокол від «27» серпня 2024 року №1
Завідувач кафедри Павло БІЛЧЕНКО, кандидат педагогічних наук, доцент

(підпис)

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою ННІ Педагогіки і психології
протокол від «29» серпня 2024 року № 7
Голова вченої ради ННІ Педагогіки і психології Андрій ШЕРУДИЛО, кандидат педагогічних наук, доцент

(підпис)

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньої програми Інга ПОЛІЛУЄВА, кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту

(підпис)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна дисципліна «Анатомія людини та фізіологія вищої нервової діяльності» вивчається здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на першому році навчання в першому семестрі. Освітній процес охоплює лекційні та практичні заняття, виконання самостійних робіт, трьох модульних контрольних робіт та підсумковий контроль (екзамен).

У робочій програмі відображена авторська позиція про значення тематичного змісту з анатомії людини та фізіологія вищої нервової діяльності для професійної підготовки майбутніх психологів.

Пріоритетні напрямки робочої програми:

Метою курсу «Анатомія людини та фізіологія вищої нервової діяльності» є розкриття на основі сучасних досягнень макро- і мікроскопічної анатомії будови тіла людини, фізіологічних систем, що його складають, органів і тканин, встановлення взаємозв'язку будови органів із виконуваними функціями, формування поняття про взаємозалежність і єдність структури і функції органів людини, їхньої мінливості в процесі філогенезу й онтогенезу; ознайомлення із основними положеннями фізіології вищої нервової діяльності, відомостями про специфічні особливості нервової системи людини, мотиваційно-емоційними аспектами поведінки, біологічними основами індивідуальності, сучасними поглядами на динаміку умовно-рефлекторної діяльності, онтогенетичні та філогенетичні аспекти розвитку та становлення вищої нервової діяльності.

Основними завданнями курсу є:

- ознайомлення з загальною будовою тіла людини;
- ознайомлення з будовою клітини, тканин, органів, фізіологічних систем, що складають організм людини, на основі сучасних досягнень макро- і мікроскопічної анатомії;
- встановлення взаємозв'язку будови органів з виконуваними функціями;
- формування поняття про взаємозалежність і єдність структури і функції органів людини;
- їхньої мінливості в процесі філогенезу й онтогенезу;
- ознайомити здобувачів з механізмами процесів сприйняття зовнішньої інформації, формування моторних команд, уявлення про мозкові механізми вищих психічних функцій людини, свідомості, пам'яті, навчання, поведінки, розвитку стресу та адаптації тощо. Сформувані у студентів фізіологічне мислення та деякі практичні навички щодо діагностики ВНД і адаптивного статусу організму людини.

3. *Основні навчальні компетентності як результат успішного засвоєння навчального курсу «Анатомія людини та фізіологія вищої нервової діяльності».*

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 8. Навички міжособистісної взаємодії,

ЗК 9 Здатність працювати в команді.

Фахові компетентності спеціальності (ФК):

ФК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології

ФК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань

ПРН 14. Ефективно виконувати різні ролі у команді у процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.

Модульні контрольні роботи (три).

Підсумковий контроль (екзамен).

В основі робочі програми знаходиться навчально-тематичний план, який структурований за трьома змістовими модулями.

Види занять.

Проблемна лекція передбачає викладання навчальної інформації викладачем у процесі співпраці і діалогу зі студентами. Під час лекції нові знання повідомляються через проблемність питання, завдання чи ситуації. Зміст проблеми розкривається через організацію пошуку її розв'язання чи підсумування й аналізу традиційних і сучасних поглядів. Інформаційна лекція орієнтована на викладення і пояснення студентам наукової інформації, яку потрібно осмислити й запам'ятати.

Лекція-візуалізація – передання усної інформації, перетвореної у візуальну форму за допомогою мультимедійних засобів; навчання студентів перетворювати усну й письмову інформацію у візуальну форму, що завдяки систематизації й виокремленню найбільш значущих, суттєвих елементів змісту навчання формує у них професійне мислення.

Практичне заняття передбачає детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень курсу та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідно до сформульованих завдань. Перелік тем практичної роботи визначається робочою навчальною програмою дисципліни. Практичне заняття включає: проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів; постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю студентів, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання. Оцінки, отримані студентом за окремі практичне заняття, зараховуються під час виставлення підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни.

Самостійна робота студента (СРС) – це самостійна діяльність студента, яку викладач планує разом зі студентом, але виконує її студент за завданнями та під методичним керівництвом і контролем викладача. Зміст самостійної роботи за темами визначається робочою програмою навчальної дисципліни.

Методи навчання

Із метою забезпечення максимального засвоєння студентами матеріалу курсу використовуються наступні методи навчання:

методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

- словесні (лекція-монолог, лекція-діалог, проблемна-лекція);
- наочні (презентація, демонстрування; опорних сигналів; опорних конспектів);
- практичні методи (практичні завдання).

Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

- метод проблемного викладу матеріалу;
- метод опори на життєвий досвід;
- навчальної дискусії.

Методи контролю й самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності:

- усного контролю;
- письмового контролю;
- самоконтролю та взаємоконтролю;
- аналіз відповідей.

Навчальні заняття для здобувачів вищої освіти денної і заочної форм навчання під час дистанційної освіти здійснюється в синхронному (взаємодія учасників освітнього процесу з одночасним перебуванням у вебсередовищі дистанційного навчання) за допомогою технологій дистанційного навчання (онлайн-зв'язок програмного забезпечення Zoom, Google Meet, Skype, соціальних месенджерів Viber, Instagram, Telegram тощо) та асинхронному режимі (взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання із затримкою в часі) за допомогою електронної пошти, соціальних мереж, форумів, Google Classroom.

Основні поняття: анатомія, органи, системи органів, міжнародна анатомічна номенклатура, анатомічні вісі, площини, опорно-руховий апарат, м'язова система, травна система, органи дихання, статева система, органи внутрішньої секреції, ерцево-судинна система, органи кровотворення, імунна система, нервова системи, сенсорна система, анатомія сечових органів людини.

Пререквізити: теоретичною базою вивчення дисципліни є навчальна дисципліна «Біологія», що опановується в системі повної загальної середньої освіти.

Постреквізити: курс «Анатомія людини та фізіологія вищої нервової діяльності» є важливим для подальшого вивчення навчальних дисциплін: «Педагогіка», «Вікова психологія» тощо.

Опис навчальної дисципліни

“Анатомія людини та фізіологія вищої нервової діяльності”

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
Кількість кредитів ECTS – 3	Галузь знань: <u>05 Соціальні та поведінкові науки</u> Спеціальність: 053 Психологія	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
		Статус – нормативний	
Модулів – 3 Змістових модулів – 3 Загальна кількість годин – 90.	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) Освітня програма: «Психологія»	Рік підготовки	
		1-й	1-й
		Семестр	
		1-й	1-й
		Лекційні заняття	
		18 год.	6 год.
		Практичні заняття	
		18 год.	4 год.
		Самостійна робота	
		54 год.	80 год.
Вид контролю – екзамен			

Структура навчальної дисципліни (денна та заочна форми)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
лекцій		Практ.	лаб	інд	с.р.	лекцій		Практ.	Лаб.	Інд.	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Анатомія як наука. Анатомія опорно-рухового апарата												
Тема 1. Анатомія як наука. Міжнародна анатомічна номенклатура. Анатомічні вісі та площини. Загальний огляд будови організму людини.	10	2	2			6	5					5

Рівні організації організму людини.												
Тема 2. Анатомія опорно-рухового апарату.	10	2	2			6	14	2	2			10
Разом за модулем 1	20	4	4			12	19	2	2			15
Змістовий модуль 2. Вчення про внутрішні (спланхнологія). Анатомія судинних та імунної систем												
Тема 3. Функціональна анатомія органів травної системи. Залози травної системи.	10	2	2			6	5					5
Тема 4. Анатомія органів дихання, сечостатевої системи.	10	2	2			6	9					9
Тема 5. Анатомія судинних систем (кровоносна та лімфатична системи). Органи кровотворення. Імунна система.	10	2	2			6	11	2				9
Разом за модулем 2	30	6	6			18	25	2				23
Змістовий модуль 3. Анатомія ендокринної та нервової, сенсорних систем. ВНД												
Тема 6. Анатомо-функціональна характеристика нервової системи.	10	2	2			6	14	2	2			10
Тема 7. Анатомія, фізіологія сенсорної системи. Ендокринна система.	10	2	2			6	11					11
Тема 8. Анатомо-фізіологічні аспекти вищої нервової діяльності	10	2	2			6	11					11
Тема 9. Типи вищої нервової діяльності.	10	2	2			6	10					10
Разом за модулем 3	40	8	8			24	46	2	2			42
<i>Усього годин</i>	90	18	18			54	90	6	4			80

Зміст лекційного курсу

№ з/п	Перелік змістових модулів, тем лекцій, їх анотацій	К-сть год
Змістовий модуль 1. Анатомія як наука. Анатомія опорно-рухового апарата		
1	<p style="text-align: center;">Тема 1. Анатомія як наука. Міжнародна анатомічна номенклатура. Анатомічні вісі та площини. Загальний огляд будови організму людини. Рівні організації організму людини</p> <p style="text-align: center;">Теоретичні питання</p> <p>Предмет та завдання анатомії. Методи анатомічних досліджень. Загальноосвітнє, пропедевтичне та практичне значення анатомії. Загальні принципи будови тіла людини. Рівні організації організму людини. Анатомічні осі та площини. Анатомічна термінологія.</p> <p style="text-align: center;">Література</p> <p>1. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с. 2. Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с.</p>	2/0

2	<p style="text-align: center;">Тема 2.</p> <p style="text-align: center;">Тема 2. Анатомія опорно-рухового апарату</p> <p style="text-align: center;">Теоретичні питання</p> <p>Опорно-руховий апарат людини, його активна і пасивна частини. Загальна характеристика скелета людини. Функції скелета. Кістка як орган. Будова кісткової тканини. Остеон. Будова трубчастої кістки. Ріст і розвиток, хімічний склад кісток. Класифікація кісток. Види з'єднань кісток скелета. Будова суглобів; основні структури та додаткові апарати і їх значення для рухів. Класифікація суглобів. Кістки черепа та їх з'єднання. Скелет тулуба. Відділи та вигини хребта, будова хребця, особливості хребців різних відділів хребта, з'єднання хребців, рухи хребта. Будова ребер і грудини, з'єднання кісток грудної клітки. Скелет верхніх кінцівок. Скелет нижніх кінцівок. Загальна характеристика м'язової системи людини. Соматична та вісцеральна мускулатура. Функції м'язової системи. Методи дослідження скелетних м'язів. Класифікація м'язів: за будовою, положенням та функціями. Форма і будова скелетних м'язів. Допоміжний апарат м'язів. Сухожилки, їх будова та значення. М'язи голови. Жувальна і мімічні м'язи. М'язи шиї. М'язи тулуба: м'язи грудей, м'язи спини, м'язи живота. М'язи верхньої кінцівки. М'язи нижньої кінцівки.</p> <p style="text-align: center;">Література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с. 2. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І. Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с. 3. Музика Ф. В., Гриньків М. Я., Куцериб Т. М. Анатомія людини : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2014. 359 с. 4. Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с. 	2/2
Змістовий модуль 2. Вчення про внутрішні (спланхнологія). Анатомія судинних та імунної систем		
3	<p style="text-align: center;">Тема 3.</p> <p style="text-align: center;">Анатомія судинних систем (кровоносна та лімфатична системи).</p> <p style="text-align: center;">Органи кровотворення. Імунна система.</p> <p style="text-align: center;">Теоретичні питання</p> <p>Органи травлення. Розміщення, будова і функціональне значення органів травлення. Будова ротової порожнини та її органів, глотки, стравоходу шлунка, різних відділів кишківника, підшлункової залози, печінки. Жовчні протоки. Класифікація, будова і розміщення ендокринних залоз.</p> <p style="text-align: center;">Література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с. 2. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І. Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с. 3. Музика Ф. В., Гриньків М. Я., Куцериб Т. М. Анатомія людини : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2014. 359 с. 4. Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с. 	2/0
4	<p style="text-align: center;">Тема 4.</p> <p style="text-align: center;">Тема 4. Анатомія органів дихання, сечостатевої систем</p> <p style="text-align: center;">Теоретичні питання:</p> <p>Загальна характеристика дихальної системи людини. Верхні дихальні</p>	2/0

	<p>шляхи. Носова порожнина. Носові пазухи. Носоглотка. Гортань. Хрящі та м'язи гортані. Голосовий апарат. Нижні дихальні шляхи. Трахея. Бронхи та бронхіоли. Бронхіальне дерево. Будова стінок нижніх дихальних шляхів. Легені і, їх форма, місцезнаходження та будова. Легенева тканина. Легеневі альвеоли. Особливості кровопостачання легень. Розташування й анатомо-топографічні проєкції органів сечової системи. Макро- і мікроскопічна будова нирки. Особливості кровопостачання нирок. Іннервація нирок. Сечовивідні шляхи. Сечовід. Будова стінки сечоводу. Сечовий міхур, його форма, будова та місцезнаходження. Будова стінки сечового міхура. Іннервація сечового міхура. Сечівник. Жіночий сечівник. Чоловічий сечівник. Загальна характеристика та план будови статевої системи людини (чоловічої та жіночої). Внутрішні та зовнішні статеві органи. Статеві залози. Статеві протоки. Чоловічі статеві органи. Чоловіча статева залоза (сім'яник, або яєчко), її форма, будова та розташування. Звивисті каналці. Сперматогенний епітелій. Сперматогенез. Придаток сім'яника. Кровопостачання та іннервація сім'яника. Сім'явиносні шляхи. Придаткові залози (сім'яні пухирці, передміхурова, бульбоуретральні). Зовнішні чоловічі статеві органи. Жіноча статева система. Жіночі статеві залози (яєчник), її форма, будова та розташування. Кіркова і мозкова речовина яєчника. Фолікули. Граафові пухирці. Овогенез. Придаток яєчника. Кровопостачання та іннервація яєчника. Маткові (фаллопієві) труби. Матка, її форма, будова та розташування. Будова стінки матки. Імплантація. Плацента. Кровопостачання та іннервація матки. Зовнішні жіночі статеві органи.</p> <p style="text-align: center;">Література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с. 2. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І. Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с. 3. Музика Ф. В., Гриньків М. Я., Куцериб Т. М. Анатомія людини : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2014. 359 с. 4. Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с. 	
5	<p style="text-align: center;">Тема 5.</p> <p style="text-align: center;">Анатомія судинних систем (кровоносна та лімфатична системи).</p> <p style="text-align: center;">Органи кровотворення. Імунна система</p> <p style="text-align: center;">Теоретичні питання:</p> <p>1. Загальна характеристика серцево-судинної (кровоносної) системи людини. Серце його форма, будова та розташування. Провідна система серця. Особливості кровопостачання та іннервація серця. Велике та мале коло кровообігу. Артерії, вени та капіляри. Загальні принципи будови стінки кровоносних судин. Мікроциркулярне русло. Основні кровоносні судини. Судини малого кола кровообігу. Будова і функції лімфатичної системи. Розвиток лімфатичної системи, її зв'язок із венозним руслом. Корені лімфатичної системи – лімфокапілярні судини (лімфатичні капіляри); їх будова і відмінність від кровоносних капілярів, функція. Фактори, що забезпечують рухи лімфи. Загальна характеристика органів кровотворення й імунної системи. Кістковий мозок: розвиток, будова, функції. Червоний кістковий мозок, жовтий кістковий мозок. Центральні і периферичні органи імунної системи. Кістковий мозок, тимус: розвиток, топографія, будова, функції. Лімфоїдні вузли стравоходу, шлунка, тонкої і товстої кишки і червоподібного відростка, дихальних і сечовидільних шляхів. Лімфоїдні (пейерові) бляшки: розвиток, топографія, будова,</p>	2/2

	<p>функції. Мигдалики, лімфатичні вузли як органи імунного генезу. Розвиток, топографія, будова, функції. Селезінка: розвиток, топографія, будова, функції.</p> <p style="text-align: center;">Література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с. 2. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І. Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с. 3. Музика Ф. В., Гриньків М. Я., Куцериб Т. М. Анатомія людини : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2014. 359 с. 4. Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с. 	
Змістовий модуль 3. Анатомія ендокринної та нервової, сенсорних систем. ВНД		
6	<p style="text-align: center;">Тема 6.</p> <p style="text-align: center;">Тема 6. Анатомо-функціональна характеристика нервової системи</p> <p style="text-align: center;">Теоретичні питання:</p> <p>Елементи будови нервової системи. Нейрон. Нейроглія. Сіра і біла речовина спинного і головного мозку; ядра, вузли (нервові ганглії). Нервові волокна, пучки і корінці. Центри різних функцій у корі великих півкуль мозку і провідні шляхи. Класифікація нервової системи за будовою та функціями: центральна і периферична, соматична та вегетативна (автономна).</p> <p>1. Центральна нервова система. Спинний мозок. Розміщення, границі спинного мозку на скелеті і на демонстраторі. Форма, фіксуючий апарат, зовнішня і внутрішня будова. Сегмент спинного мозку. Сіра речовина, клітини, ядра. Біла речовина, провідні шляхи. Головний мозок. Загальний план будови головного мозку. Відділи головного мозку та їх структури. Порожнини мозку. Стовбур мозку. Структури довгастого, заднього і середнього мозку та їх функціональне значення. Структури проміжного і кінцевого мозку. Кора великих півкуль. Базальні ядра. Локалізація функцій у корі великих півкуль. Периферійна нервова система. Загальний план будови і характеристика структур периферійної нервової системи. Черепні нерви. Назва, порядковий номер, характер, локалізація ядер, зона іннервації. Спинномозкові нерви, утворення спинномозкового нерва та його гілки. Розташування та утворення спинномозкових сплетень. Основні нерви кожного сплетення і зони їх іннервації. Соматична нервова система. Вегетативна нервова система. Будова центральної та периферійної частин вегетативної нервової системи. Іннервація серця і органів черевної порожнини.</p> <p style="text-align: center;">Література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с. 2. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І. Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с. 3. Музика Ф. В., Гриньків М. Я., Куцериб Т. М. Анатомія людини : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2014. 359 с. 4. Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с. 	2/2
7	<p style="text-align: center;">Тема 7. Анатомія, фізіологія сенсорної системи. Ендокринна система</p> <p style="text-align: center;">Теоретичні питання:</p> <p>Анатомо-функціональна характеристика органів чуття. Периферичні -</p>	2/0

	<p>сприймаючі та провідникові частини, коркові центри аналізаторів, їх функціональна єдність (І.П. Павлов). Орган зору, короткі дані про філогенез і онтогенез. Топографія, будова, функції. Очне яблуко. Оболонки очного яблука: фіброзна, судинна, внутрішня (чуттєва, сітківка). Камери очного яблука: передня, задня. Склоподібне тіло, кришталик. Водяниста волога. Акомодацийний апарат ока. Допоміжні органи ока: повіки, кон'юнктиви. М'язи очного яблука, фасції очниці. Слізний апарат: слізна залоза, слізний канал, слізний мішок, носослізна протока. Провідні шляхи зорових імпульсів і знічного рефлексу. Орган нюху. Нюхова область слизової оболонки носа. Провідні шляхи органу нюху. Орган смаку. Смакові сосочки язика, їх топографія. Провідні шляхи органу смаку. Орган слуху. Короткі дані про філогенез і онтогенез. Будова і функції. Поділ на зовнішнє, середнє і внутрішнє вухо. Анатомія і топографія зовнішнього, середнього та внутрішнього вуха. Механізм сприйняття і шляхи проведення звуку. Провідні шляхи органів слуху і рівноваги. Загальний покрив - шкіра. Розвиток, будова, функції. Види шкірної чутливості: дотик, біль, температура й ін. Похідні шкіри. Ендокринні залози: особливості їх будови і функцій. Щитоподібна залоза: розвиток, топографія, будова, функції. Паращитоподібні залози: розвиток, топографія, будова, функції. Гіпофіз: розвиток, особливості будови окремих частин, топографія, функції. Шишкоподібне тіло (епіфіз): розвиток, топографія, будова, функції. Вилочкова залоза (тимус): розвиток, топографія, будова, функції. Надниркові залози: коркова речовина, мозкова речовина. Розвиток, топографія, будова, функції. Ендокринна частина підшлункової залози (панкреатичні острівці); розвиток, будова, функції. Ендокринні частини статевих залоз - яєчника, яєчка.</p> <p style="text-align: center;">Література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с. 2. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І. Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с. 3. Музика Ф. В., Гриньків М. Я., Куцериб Т. М. Анатомія людини : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2014. 359 с. 4. Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с. 	
8	<p style="text-align: center;">Тема 8. Анатомио-фізіологічні аспекти вищої нервової діяльності</p> <p style="text-align: center;">Теоретичні питання:</p> <p>Поняття про ВНД та рефлекторний характер роботи нервової системи. Характеристика і вікові особливості безумовних рефлексів. Характеристика і вікові особливості умовних рефлексів. Гальмування у корі великих півкуль: безумовне гальмування; умовне гальмування; іррадіація, концентрація та індукція у корі великих півкуль.</p> <p style="text-align: center;">Література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с. 2. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І. Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с. 3. Музика Ф. В., Гриньків М. Я., Куцериб Т. М. Анатомія людини : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2014. 359 с. 4. Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с. 	2/0
9	<p style="text-align: center;">Тема 9. Типи вищої нервової діяльності</p>	2/0

Теоретичні питання:	
<p>Основні типи ВНД тварин і людини. Методи дослідження ВНД. Біоелектрична активність мозку дітей. Типи ВНД у дітей. ВНД у різні вікові періоди. Нейрофізіологічні механізми психічних процесів. Пам'ять, її види та механізм. Психофізіологія сну. Фізіологічні основи гіпнозу. Фізіологічне вираження емоцій, їх функції та структура. Перша та друга сигнальні системи. Співвідношення першої і другої сигнальних систем. Мовлення. Міжпівкульова асиметрія мозку.</p> <p style="text-align: center;">Література</p> <p>1. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с. 2. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І. Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с. 3. Музика Ф. В., Гриньків М. Я., Куцериб Т. М. Анатомія людини : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2014. 359 с. 4. Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с.</p>	
Разом за перший семестр	18/6

Зміст практичних занять

№ з/п	Тема практичних занять	К-сть год.
1. Змістовий модуль 1. Анатомія як наука. Анатомія опорно-рухового апарата		
1.	<p style="text-align: center;">Практична робота № 1</p> <p style="text-align: center;">Тема. Конституція людини: типологічні характеристики</p> <p>Мета роботи: ознайомитися з поняттями «конституція» і «конституціональні» типи людей. Розглянути класифікації типів конституції.</p> <p style="text-align: center;">Теоретичні питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні координати статури. 2. Конституціональні схеми людини. 3. Фізіологічні, психологічні та генетичні основи конституції. 4. Фізичний розвиток та схильність до патології. 5. Поняття адаптації. 6. Адаптивні типи людини <p style="text-align: center;">Література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Котуза А.С., Гордієнко Л.М. Конституція людини. URL: file:///C:/Users/USER/Downloads/Encyclopedia_of_Modern_Ukraine_article_5010.pdf 2. Неведомська Є.О., Маруненко І.М. Антропологія: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Київ: КУ імені Бориса Грінченка, 2016. 40 с. 3. Поправко О.В. Антропологія: навчальний посібник. Мелітополь: Вид во МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2016. 285 с. 4. Солохіна Л.О. Антропологія: навчальний посіб. Харків : Харк. нац. унт. внутр. справ, 2022. 196 с. 5. Соматотипи та фізичний стан дітей і молоді: монографія / Єдинак Г. А., Галаманжук Л. Л., Мисів В. М., Зубаль М. В., Клюс О. А. Кам'янець Подільський : ТОВ «Друкарня "Рута"», 2021. 408 с. 6. Типи конституції тіла людини. URL: http://surl.li/ukqfsd. 	2/0
2	<p style="text-align: center;">Практична робота № 2</p> <p style="text-align: center;">Тема. Опорно-руховий апарат</p> <p>Мета роботи: вивчити будову скелету людини, його вікові та статеві особливості, засвоїти рухи хребта й голови навколо основних осей. Вивчити кістки мозкового й</p>	2/2

	<p>лицевого відділів черепа та їх з'єднання; ознайомитись із будовою черепа загалом, його віковими і статевими особливостями; ознайомитися з будовою і класифікацією скелетних м'язів. З'ясувати залежність біомеханічних рухів людини від будови м'язового волокна</p> <p style="text-align: center;">Теоретичні питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальна характеристика скелету людини. 2. Будова та форма кісток. Класифікація кісток. 3. Скелет черепа. Скелет тулуба (осьовий скелет). Скелет кінцівок. 4. Загальна характеристика м'язової системи людини. 5. Соматична та вісцеральна мускулатура. Функції м'язової системи. 6. Класифікація м'язів: за будовою, положенням та функціями. 7. Форма і будова скелетних м'язів. Допоміжний апарат м'язів. Сухожилки, їх будова та значення. 8. М'язи голови. Жувальна і м'язи м'язи шиї. М'язи тулуба: м'язи грудей, м'язи спини, м'язи живота. М'язи верхньої кінцівки. М'язи нижньої кінцівки. <p style="text-align: center;">Література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Анатомія людини : нац. підруч. для студ. вищ. мед. навч. закл. IV рівня акредитації: у 3 т. Т. 1 / А. С. Головацький [та ін.]. Вінниця : Нова книга, 2017. 368 с. 2. Музика Ф. В., Гриньків М. Я., Куцериб Т. М. Анатомія людини : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2014. 359 с. 3. Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с. 	
Змістовий модуль 2. Вчення про нутрощі (спланхнологія). Анатомія судинних та імунної систем		
Змістовий модуль 2. Вчення про нутрощі (спланхнологія)		
3	<p style="text-align: center;">Практична робота № 3 Тема. Анатомія травної системи</p> <p>Мета роботи: вивчити будову та функції системи органів травлення, особливості травлення в ротовій порожнині та травлення у шлунку та кишечнику, засвоїти основні процеси всмоктування та моторну функцію кишечника, захисні травні рефлекси, засвоїти вікові особливості системи органів травлення.</p> <p style="text-align: center;">Теоретичні питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Органи травлення. 2. Розміщення, будова і функціональне значення органів травлення. 3. Будова ротової порожнини та її органів, глотки, стравоходу шлунка, різних відділів кишківника, підшлункової залози, печінки. Жовчні протоки. 4. Класифікація, будова і розміщення ендокринних залоз. <p style="text-align: center;">Література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Гриньків М. Я., Музика Ф. В., Маєвська С. М., Куцериб Т. М. .Анатомія людини : навч. посіб. для лабораторних занять. Львів : ЛДУФК, 2015. 128 с. 2. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с. 3. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І. Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с. 4. Музика Ф. В., Гриньків М. Я., Куцериб Т. М. Анатомія людини : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2014. 359 с. 5. Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с. 	2/0
4	Практична робота № 4	2/0

	<p>Тема. Анатомія органів дихання. Анатомія сечостатевої системи людини Мета роботи: вивчити будову та функції системи органів дихання; розглянути особливості будови гортані, трахеї, бронхів, легенів, основні етапи процесу дихання та роль дихальних шляхів і плевральної порожнини в забезпеченні дихального циклу; вивчити загальні особливості сечовидільної системи та її функціональне призначення; розглянути особливості будови, топографії нирки, сечоводів, сечового міхура, механізм сечоутворення та сечовиділення; вивчити загальні особливості статевої системи людини, її функціональне призначення; розглянути особливості будови чоловічої та жіночої статевої системи.</p> <p style="text-align: center;">Теоретичні питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальна характеристика дихальної системи людини. 2. Верхні дихальні шляхи. Носова порожнина. Носові пазухи. Носоглотка. Гортань. Хрящі та м'язи гортані. Голосовий апарат. 3. Нижні дихальні шляхи. Трахея. Бронхи та бронхіоли. Бронхіальне дерево. Будова стінок нижніх дихальних шляхів. Легені і, їх форма, місцезнаходження та будова. Легенева тканина. Легеневі альвеоли. Особливості кровопостачання легень. Плевра. 4. Розташування й анатомо-топографічні проєкції органів сечової системи. 5. Макро- і мікроскопічна будова нирки. Особливості кровопостачання нирок. Іннервація нирок. 6. Сечовивідні шляхи. 7. Будова, розвиток, варіанти і аномалії органів чоловічої статевої системи. 8. Жіночі статеві органи. <p style="text-align: center;">Література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Гриньків М. Я., Музика Ф. В., Маєвська С. М., Куцериб Т. М. .Анатомія людини : навч. посіб. для лабораторних занять. Львів : ЛДУФК, 2015. 128 с. 2. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с. 3. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І. Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с. 4. Музика Ф. В., Гриньків М. Я., Куцериб Т. М. Анатомія людини : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2014. 359 с. 	
5	<p style="text-align: center;">Практична робота № 5</p> <p>Тема. Серцево-судинна система: серце, судини. Органи кровотворення Мета роботи: ознайомитись з особливостями серцево-судинної системи, її будовою та значенням; вивчити загальні характеристики судин великого й малого кіл кровообігу, аорти та її головних розгалужень, грудної та черевної аорти, великого кола кровообігу</p> <p style="text-align: center;">Теоретичні питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальна характеристика серцево-судинної (кровоносної) системи людини. 2. Серце його форма, будова та розташування. Провідна система серця. Особливості кровопостачання та іннервація серця. 3. Велике та мале коло кровообігу. 4. Артерії, вени та капіляри. Загальні принципи будови стінки кровоносних судин. Мікроциркулярне русло. Основні кровоносні судини. Судини малого кола кровообігу. 5. Будова і функції лімфатичної системи. Розвиток лімфатичної системи, її зв'язок із венозним руслом. Корені лімфатичної системи – лімфокапілярні судини (лімфатичні капіляри); їх будова і відмінність від кровоносних капілярів, функція. Фактори, що забезпечують рухи лімфи. 6. Загальна характеристика органів кровотворення й імунної системи. 7. Кістковий мозок: розвиток, будова, функції. Червоний кістковий мозок, жовтий кістковий мозок. <p style="text-align: center;">Література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Гриньків М. Я., Музика Ф. В., Маєвська С. М., Куцериб Т. М. .Анатомія людини 	2/0

	<p>: навч. посіб. для лабораторних занять. Львів : ЛДУФК, 2015. 128 с.</p> <p>2. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с.</p> <p>3. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І. Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с.</p> <p>4. Музика Ф. В., Гриньків М. Я., Куцериб Т. М. Анатомія людини : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2014. 359 с.</p> <p>Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с.</p>	
Змістовий модуль 3. Анатомія ендокринної та нервової, сенсорних систем. ВНД		
6	<p style="text-align: center;">Практична робота №6</p> <p style="text-align: center;">Тема. Анатомія нервової системи</p> <p>Мета роботи: трактувати основні дані про будову та функції спинного мозку, мати уявлення про розвиток спинного мозку, кількість оболонок, сегментарний апарат спинного мозку, вміти визначати головні відомості у гістологічній будові спинного мозку, утворення білої та сірої речовини спинного мозку; трактувати основні дані про будову та функції головного мозку, його розвиток, вміти визначати головні відомості у гістологічній будові головного мозку, утворення білої та сірої речовини; трактувати основні дані про будову та функції периферичної нервової системи, вміти визначати головні відомості в анатомічних утвореннях периферичної нервової системи (корінці, сплетення, периферичні нерви).</p> <p style="text-align: center;">Теоретичні питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Центральна нервова система. 2. Спинний мозок. Розміщення, границі спинного мозку на скелеті і на демонстраторі. Форма, фіксує апарат, зовнішня і внутрішня будова. Сегмент спинного мозку. Сіра речовина, клітини, ядра. Біла речовина, провідні шляхи. 3. Загальний план будови головного мозку. Відділи головного мозку та їх структури. Порожнини мозку. Стовбур мозку. Структури довгастого, заднього і середнього мозку та їх функціональне значення. Структури проміжного і кінцевого мозку. Кора великих півкуль. Базальні ядра. Локалізація функцій у корі великих півкуль 4. Периферійна нервова система. <p style="text-align: center;">Література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Боярчук О. Д. Анатомія та еволюція нервової системи: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2014. 395 с. 2. Купчак С. В., Грицуляк В. Б., Долинко Н. П., Халло О. Є. Анатомія та еволюція центральної нервової системи. Курс лекцій. URL: http://surl.li/luwknx 3. Неведомська Є. О. Анатомія та фізіологія нервової системи: навч. посіб. для практичних робіт для студ. вищ. навч. закл. Київ: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2017. 40 с. 4. Нервова система. URL: http://surl.li/knfrwk 	2/2
7	<p style="text-align: center;">Практична робота №7</p> <p style="text-align: center;">Тема. Сенсорні системи. Залози внутрішньої секреції</p> <p>Мета роботи: розуміти значення сенсорних систем для забезпечення процесів життєдіяльності організму та зв'язку його із зовнішнім середовищем, вміти розпізнавати рецептори за природою подразника та характером контакту з подразником; основні типи сенсорних систем; ознайомитись з будовою ендокринної системи, її будовою та значенням; вивчити загальні характеристики залоз внутрішньої секреції, їх будову та значення; схарактеризувати поняття про гормони, порушення функцій залоз внутрішньої секреції (гіпофункція та гіперфункція).</p>	2/0

	<p style="text-align: center;">Теоретичні питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Анатомо-функціональна характеристика органів чуття. Периферичні - сприймаючі та провідникові частини, коркові центри аналізаторів, їх функціональна єдність (І.П. Павлов). 2. Орган зору, короткі дані про філогенез і онтогенез. Топографія, будова, функції. Очне яблуко. Оболонки очного яблука: фіброзна, судинна, внутрішня (чуттєва, сітківка). Камери очного яблука: передня, задня. Склоподібне тіло, кришталік. Водяниста волога. Акомодаційний апарат ока. 3. Допоміжні органи ока: повіки, кон'юнктиви. М'язи очного яблука, фасції очниці. Слізний апарат: слізна залоза, слізний канал, слізний мішок, носослізна протока. Провідні шляхи зорових імпульсів і знічного рефлексу. 4. Орган слуху. Короткі дані про філогенез і онтогенез. Будова і функції. Механізм сприйняття і шляхи проведення звуку. Провідні шляхи органів слуху і рівноваги. 5. Орган нюху. Нюхова область слизової оболонки носа. Провідні шляхи органу нюху. 6. Орган смаку. Смакові сосочки язика, їх топографія. Провідні шляхи органу смаку. 7. Загальний покрив - шкіра. Розвиток, будова, функції. Види шкірної чутливості: дотик, біль, температура й ін. Похідні шкіри. 8. Ендокринні залози: особливості їх будови і функцій. <p style="text-align: center;">Література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Практикум з фізіології сенсорних систем. /І.Я. Коцан, Н.О. Козачук, О.А. Журавльов, О.В. Журавльова. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2019. 61 с. 2. Іонов І.А., Комісова Т.Є. Фізіологія сенсорних систем: методичні рекомендації (видання друге – доповнено та перероблено). Харків: ФОП Петров В.В., 2018. 45 с. 	
8	<p style="text-align: center;">Практична робота №8</p> <p style="text-align: center;">Тема 8. Анатомо-фізіологічні аспекти вищої нервової діяльності</p> <p style="text-align: center;">Мета: ознайомити із анатомо-фізіологічними аспектами ВНД.</p> <p style="text-align: center;">Теоретичні питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття про ВНД та рефлекторний характер роботи нервової системи. 2. Характеристика і вікові особливості безумовних рефлексів. 3. Характеристика і вікові особливості умовних рефлексів. 4. Гальмування у корі великих півкуль: безумовне гальмування; умовне гальмування; іррадіація, концентрація та індукція у корі великих півкуль. <p style="text-align: center;">Література.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с. 2. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І. Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с. 3. Музика Ф. В., Гриньків М. Я., Куцериб Т. М. Анатомія людини : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2014. 359 с. 4. Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с. 	2/0
9	<p style="text-align: center;">Практична робота №9</p> <p style="text-align: center;">Тема. Типи вищої нервової діяльності</p> <p style="text-align: center;">Мета: ознайомити із основними типами ВНД тварин і людини та нейрофізіологічними механізмами психічних процесів</p> <p style="text-align: center;">Теоретичні питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні типи ВНД тварин і людини. 2. Методи дослідження ВНД. Біоелектрична активність мозку дітей. 3. Типи ВНД у дітей. ВНД у різні вікові періоди. 	2/0

<p>4. Нейрофізіологічні механізми психічних процесів. Пам'ять, її види та механізм. Психофізіологія сну. Фізіологічні основи гіпнозу. Фізіологічне вираження емоцій, їх функції та структура.</p> <p>5. Перша та друга сигнальні системи .Співвідношення першої і другої сигнальних систем.</p> <p>6. Мовлення.</p> <p>7. Міжпівкульова асиметрія мозку.</p> <p style="text-align: center;">Література</p> <p>1. Гриньків М. Я., Музика Ф. В., Маєвська С. М., Куцериб Т. М. .Анатомія людини : навч. посіб. для лабораторних занять. Львів : ЛДУФК, 2015. 128 с.</p> <p>2. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с.</p> <p>3. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І. Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с.</p> <p>4. Музика Ф. В., Гриньків М. Я., Куцериб Т. М. Анатомія людини : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2014. 359 с.</p> <p>5. Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с.</p>	
Разом за перший семестр	18/4

Зміст самостійної роботи

Номер теми	Зміст самостійної роботи	К-сть год
містовий модуль 1. Анатомія як наука. Анатомія опорно-рухового апарата		
<p>Тема 1. Анатомія як наука. Міжнародна анатомічна номенклатура. Анатомічні вісі та площини. Загальний огляд будови організму людини. Рівні організації організму людини.</p>	<p>Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до написання самостійної роботи. Опрацюйте та представте короткий зміст питань:</p> <p>1. Анатомія як наука. 2. Міжнародна анатомічна номенклатура. 3. Анатомічні вісі та площини.</p> <p style="text-align: center;">Література</p> <p>1. Котуза А.С., Гордієнко Л.М. Конституція людини. URL: file:///C:/Users/USER/Downloads/Encyclopedia_of_Modern_Ukraine_article_5010.pdf 2. Неведомська Є.О., Маруненко І.М. Антропологія: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Київ: КУ імені Бориса Грінченка, 2016. 40 с. 3. Поправко О.В. Антропологія: навчальний посібник. Мелітополь: Вид во МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2016. 285 с. 4. Солохіна Л.О. Антропологія: навчальний посіб. Харків : Харк. нац. унт. внутр. справ, 2022. 196 с. 5. Соматотипи та фізичний стан дітей і молоді: монографія / Єдинак Г. А., Галаманжук Л. Л., Мисів В. М., Зубаль М. В., Ключ О. А. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня "Рута"», 2021. 408 с. Типи конституції тіла людини. URL: http://surl.li/ukqfsd.</p>	6/5
<p>Тема 2. Анатомія опорно-рухового апарату.</p>	<p>Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до написання самостійної роботи. Опрацюйте та представте короткий зміст питань:</p> <p>1. Хімічний склад кісток. 2. Будова та форма кісток. 3. Механізм скорочення скелетних м'язів.</p> <p style="text-align: center;">Література</p>	6/10

	<p>1. Анатомія людини : нац. підруч. для студ. вищ. мед. навч. закл. IV рівня акредитації: у 3 т. Т. 1 / А. С. Головацький [та ін.]. Вінниця : Нова книга, 2017. 368 с.</p> <p>2. Чернокульський С.Т., Єрмольєв В.О. Анатомія кісток та їх з'єднань : навч. посіб. Київ.: Книга-плюс, 2015. 160 с.</p>	
Змістовий модуль 2. Вчення про нутрощі (спланхнологія). Анатомія судинних та імунної систем		
<p>Тема 3. Функціональна анатомія органів травної системи. Залози травної системи.</p>	<p>Опрацювати теоретичний матеріал за рекомендованою літературою. Підготовка до опитування. Опрацюйте та представте короткий зміст питань: 1. Загальний план будови трубчастих органів. 2. Зуби: частини зуба, тканини зуба. Формула зубів.</p> <p style="text-align: center;">Література</p> <p>1. Гриньків М. Я., Музика Ф. В., Маєвська С. М., Куцериб Т. М. .Анатомія людини : навч. посіб. для лабораторних занять. Львів : ЛДУФК, 2015. 128 с. 2. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с. 3. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І. Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с. 4. Музика Ф. В., Гриньків М. Я., Куцериб Т. М. Анатомія людини : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2014. 359 с. Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с.</p>	6/5
<p>Тема 4. Анатомія органів дихання, сечостатевої системи.</p>	<p>Опрацювати теоретичний матеріал за рекомендованою літературою. Підготовка до опитування. Опрацюйте та представте короткий зміст питань: 1. Бронхіальне дерево: розгалуження, будова стінки, функції. 2. Альвеолярне дерево: розгалуження, будова стінки. 3. Зовнішня будова нирки. 1. Молочні залози: призначення, будова.</p> <p style="text-align: center;">Література</p> <p>1. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с. 2. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І. Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с. 3. Музика Ф. В., Гриньків М. Я., Куцериб Т. М. Анатомія людини : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2014. 359 с. Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с.</p>	6/9
<p>Тема 5. Анатомія судинних систем (кровоносна та лімфатична системи). Органи кровотворення. Імунна система.</p>	<p>Опрацювати теоретичний матеріал за рекомендованою літературою. Підготовка до опитування. Опрацюйте та представте короткий зміст питання: 1 Класифікація вен за будовою стінки. 2. Хвороби імунної системи.</p> <p style="text-align: center;">Література</p> <p>1. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с. 2. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І.</p>	6/9

	<p>Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с.</p> <p>3. Музика Ф. В., Гриньків М. Я., Куцериб Т. М. Анатомія людини : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2014. 359 с.</p> <p>Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с</p>	
Змістовий модуль 3. Анатомія ендокринної та нервової, сенсорних систем. ВНД		
<p>Тема 6. Анатомо-функціональна характеристика нервової системи.</p>	<p>Опрацювати теоретичний матеріал за рекомендованою літературою. Підготовка до опитування. Опрацюйте та представте короткий зміст питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Зовнішня будова спинного мозку. 2. Локалізація функцій у корі великих півкуль. <p style="text-align: center;">Література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Гриньків М. Я., Музика Ф. В., Маєвська С. М., Куцериб Т. М. .Анатомія людини : навч. посіб. для лабораторних занять. Львів : ЛДУФК, 2015. 128 с. 2. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с. 3. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І. Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с. 4. Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с. 	6/10
<p>Тема 7. Анатомія, фізіологія сенсорної системи. Ендокринна система.</p>	<p>Опрацювати теоретичний матеріал за рекомендованою літературою. Підготовка до опитування. Опрацюйте та представте короткий зміст питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сльозовий апарат і його складові. 2. Основні механізми дії гормонів. <p style="text-align: center;">Література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Практикум з фізіології сенсорних систем. / І.Я. Коцан, Н.О. Козачук, О.А. Журавльов, О.В. Журавльова. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2019. 61 с. 2. Іонов І.А., Комісова Т.С. Фізіологія сенсорних систем: методичні рекомендації (видання друге – доповнено та перероблено). Харків: ФОП Петров В.В., 2018. 45 с. 3. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с. 4. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І. Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с. 5. Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с 	6/11
<p>Тема 8. Анатомо-фізіологічні аспекти вищої нервової діяльності</p>	<p>Опрацювати теоретичний матеріал за рекомендованою літературою. Підготовка до опитування. Опрацюйте та представте короткий зміст питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Охарактеризуйте елементи рефлексорної дуги. 2. Намалюйте схему рефлексорної дуги одного з безумовних 	6/11

	<p>рефлексів. 3. Поясніть походження терміна «інстинкт». 4. Установіть причини порушень інстинктивної діяльності людини.</p> <p style="text-align: center;">Література</p> <p>1. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с. 2. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І. 3. Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с. 4. Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с</p>	
Тема 9. Типи вищої нервової діяльності.	<p>Опрацювати теоретичний матеріал за рекомендованою літературою. Підготовка до опитування. Опрацюйте та представте короткий зміст питання:</p> <p>1. Чим характеризується рухливість і врівноваженість нервових процесів. 2. Охарактеризуйте, чим характеризується баланс збудженого і гальмівного процесів. 3. Охарактеризуйте різні типи кривих працездатності.</p> <p style="text-align: center;">Література</p> <p>5. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с. 6. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І. 7. Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с. Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с</p>	6/10
Разом за перший семестр		54/80

Питання до екзамену:

1. Поняття про клітину, її визначення.
2. Характеристика органів тваринної клітини.
3. Предмет і завдання курсу «Анатомія людини».
4. Поняття про тканини, види тваринних тканин, їх походження.
5. Епітеліальна тканина, особливості її структури і функцій.
6. Особливості будови сполучної тканини.
7. Види сполучної тканини, їх характеристика.
8. Походження сполучної тканини, їх регенерація.
9. Види м'язової тканини, їх характеристика.
10. Структура і функції нейроглії.
11. Структура і функції нервової тканини.
12. Поняття про рефлекс, характеристика рефлексів.
13. Класифікація рефлексів, їх значення.
14. Рефлекторна дуга, види рефлекторних дуг.
15. Ланцюги рефлекторної дуги, їх характеристика.
16. Загальна будова нервової системи людини, її функції.
17. Структура і функції центральної нервової системи.
18. Структура і функції вегетативної нервової системи.
19. Класифікація умовних рефлексів.
20. Загальна характеристика спинного мозку, його розташування в організмі людини.

21. Класифікація і структура сегментів спинного мозку.
22. Функції спинного мозку, їх значення для організму.
23. Поняття про головний мозок людини, його будову.
24. Стовбур головного мозку, його структура і функції.
25. Мозочок, його структура і функції.
26. Великі півкулі головного мозку, їх структура і функції.
27. Кора великих півкуль головного мозку, її будова і функції.
28. Опорно-руховий апарат людини, його будова і значення.
29. Поняття про скелет людини, його характеристика.
30. Структура і функції скелета людини.
31. Характеристика скелета голови людини.
32. Характеристика скелета тулуба людини.
33. Характеристика скелета верхніх і нижніх кінцівок.
34. Вигини хребта людини, їх значення, профілактика сколіозу у дітей.
35. М'язи – активна частина опорно-рухового апарата людини, їх значення.
36. Основні властивості мускулатури людини, види мускулатури.
37. Класифікація м'язів скелетної мускулатури, їх функції.
38. Вчення І.П.Павлова про аналізатори, значення аналізаторів.
39. Роль аналізаторів в пізнанні навколишнього світу, взаємодія аналізаторів.
40. Зоровий аналізатор, його структура і функції.
41. Слуховий аналізатор, його структура і функції.
42. Гострота зору, акомодация і рефракція ока, види рефракції.
43. Профілактика далекозорості, короткозорості у дітей.
44. Поняття про залози, класифікація залоз.
45. Значення і регуляція діяльності залоз внутрішньої секреції.
46. Поняття про гормони, їх вплив на ріст і розвиток організму.
47. Щитоподібна залоза, її структура і функції.
48. Паращитоподібна залоза, її будова і функції.
49. Гіпофіз, його структура і функції.
50. Вилочкова (тимус) залоза, її структура і функції.
51. Надниркові залози, їх особливості і функції.
52. Статеві залози, їх особливості і функції.
53. Внутрішнє середовище організму, його властивості.
54. Поняття про сталість внутрішнього середовища організму людини, його характеристика.
55. Кров, її структура і функції.
56. Формені елементи крові, їх характеристика і значення.
57. Плазма крові, її хімічний склад і значення.
58. Захисні фактори організму, їх види і значення.
59. Система кровообігу людини, її структура і функції.
60. Структура і функції серця.
61. Робота серця, серцевий цикл.
62. Структура і функції дихальної системи людини.
63. Газообмін у легенях, життєва ємкість легень.
64. Система органів травлення, її структура і функції.
65. Особливості травлення в ротовій порожнині.
66. Видільна система людини, її будова і функції.
67. Структура і функції нирок.
68. Обмін речовин і енергії в організмі людини, їх значення.
69. Шкіра людини, її структура і функції.
70. Особливості травлення у шлунку.
71. Особливості травлення в дванадцятипалій кишці.
72. Дихальний цикл та легеневі об'єми: дихальний, резервний, об'єм вдиху та видиху, залишковий об'єм.

73. Зовнішнє та внутрішнє дихання.
 74. Класифікація кровонесних судин великого та малого кіл кровообігу.
 79. Первинна та вторинна сеча, її утворення.
 80. Поняття про ВНД та рефлекторний характер роботи нервової системи.
 81. Характеристика і вікові особливості безумовних рефлексів.
 82. Характеристика і вікові особливості умовних рефлексів.
 83. Гальмування у корі великих півкуль: безумовне гальмування; умовне гальмування; іррадіація, концентрація та індукція у корі великих півкуль.
 84. Основні типи ВНД тварин і людини.
 85. Методи дослідження ВНД. Біоелектрична активність мозку дітей.
 86. Типи ВНД у дітей. ВНД у різні вікові періоди.
 87. Нейрофізіологічні механізми психічних процесів. Пам'ять, її види та механізм.
- Психофізіологія сну. Фізіологічні основи гіпнозу. Фізіологічне вираження емоцій, їх функції та структура.
88. Перша та друга сигнальні системи. Співвідношення першої і другої сигнальних систем.
 89. Мовлення.
 90. Міжпівкульова асиметрія мозку.

Система оцінювання

Система оцінювання навчальних досягнень студентів із дисципліни «Психогігієни» ґрунтується на **компетентнісному підході**, що передбачає формування в майбутніх фахівців зазначених вище компетентностей та досягнення програмних результатів навчання.

Навчальні досягнення студентів оцінюються за 100-бальною шкалою з подальшим переведенням у шкалу ECTS. Загальний підсумковий бал з дисципліни визначається на основі додавання (знаходження суми) балів за всі види робіт, які передбачені робочою програмою з дисципліни. Максимальна кількість балів, яку може набрати студент за поточну навчальну діяльність із дисципліни, становить 90 балів та до 10 балів здобувач освіти може отримати під час складання екзамену. **Підсумкова оцінка** є сумою балів, які отримує студент за поточну роботу на практичних заняттях, виконання завдань для самостійної роботи студентів, модульний контроль. До 10 балів здобувач освіти може отримати під час складання екзамену.

Методи оцінювання

Усний поточний контроль, письмовий контроль, тестовий контроль, самоконтроль, самооцінка, підсумкове оцінювання.

Розподіл балів у межах навчальної дисципліни

Практичні заняття									Самостійна робота									Модульний контроль	Форма семестрової атестації – екзамен
Максимальна кількість балів – 63									Максимальна кількість балів - 18									Максимальна кількість балів - 9	Максимальна кількість балів - 10
ПЗ №1	ПЗ №2	ПЗ №3	ПЗ №4	ПЗ №5	ПЗ №6	ПЗ №7	ПЗ №8	ПЗ №9	СР №1	СР №2	СР №3	СР №4	СР №5	СР №6	СР №7	СР №8	СР №9	3	10
7	7	7	7	7	7	7	7	7	2	2	2	2	2	2	2	2	2	Максимальна кількість балів за кожну	

1	2	3
90-100	А	Високий рівень володіння теоретичними знаннями й практичними вміннями. На основі досконалого знання матеріалу предмету набуті знання, вміння та навички здобувач використовує під час розв'язання нестандартних завдань. Вільно володіє анатомічною термінологією, вміє критично аналізувати факти, формулювати висновки. Легко знаходить відповіді на нестандартні, несподівані питання. У складних ситуаціях може провести аналіз на рівні теоретичного осмислення. Виявляє творчі здібності, нахил до самостійної роботи, який проявляється у виконанні прав із рефлексії, контролю, регуляції психічних станів.
82-89	В	Достатній рівень оволодіння знаннями навчального матеріалу, вміннями їх практичного впровадження. Вільно володіє матеріалом у відповідності з програмою дисципліни. Знання, вміння та навички може самостійно застосовувати у нестандартних ситуаціях навчального характеру. Проявляє схильність до аналітико-синтетичної діяльності, здатен висловлювати власну думку що до вивченого матеріалу.
74-81	С	Середньо-достатній рівень володіння теоретичним матеріалом та готовності до оперування набутими вміннями й навичками. Володіє матеріалом в обсязі робочої навчальної програми дисципліни, володіє науковою термінологією, під керівництвом викладача вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію про педагогічні явища. Цілком самостійно використовує набуті знання, вміння та навички в стандартних навчальних ситуаціях. Частково опрацював(ла) передбачені програмою додаткові літературні джерела. При контролі знань досить вільно складає алгоритм відповіді. Швидко знаходить необхідну інформацію в довідниковій літературі.
64-73	D	Середній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками. Повністю відтворює інформацію що викладена в базовому підручнику. Має значні утруднення при необхідності користування додатковою літературою та першоджерелами, формулювання власної думки щодо тих чи інших емпіричних фактів. Сформовані уміння може використовувати у стандартних ситуаціях, які закладені у навчальні завдання. При виправленні допущених помилок потребує деякої допомоги викладача. Затрудняється при необхідності використовувати знання отримані при вивченні інших дисциплін.
60-63	Е	Нижче середнього рівень володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями й навичками. Самостійно відтворює головні положення викладені в базовому підручнику чи лекційному матеріалі. Потребує допомоги викладача чи товаришів для відтворення систематизованого навчального матеріалу. При реалізації знань у вирішенні практичних завдань потребує допомоги викладача на всіх етапах роботи. Часто допускає типові помилки, які при допомозі може виправити. Відсутнє знайомство з інформацією, що викладена в додатковій літературі.
35-59	FX	Низький рівень володіння навчальним матеріалом. Здобувач має уяву про деякі елементи наукового дослідження. Володіє навчальним матеріалом на фрагментарному рівні, не може систематизовано відтворити навчальний матеріал, не вміє працювати з додатковою літературою і періодичними педагогічними виданнями. Не вміє скласти алгоритм відповіді. Не

		може відповісти на питання чи виконати практичну роботу без грубих помилок, на які не звертає уваги. Здобувач не спроможний опанувати практичні вміння без додаткових занять з дисципліни
1-34	F	Дуже низький рівень знань із дисципліни. Практично не знає наукової термінології. Володіння навчальним матеріалом на рівні розпізнавання. Не може користуватися підручником, методичними рекомендаціями, іншими дидактичними засобами. Володіє тільки окремими прийомами практичної діяльності, яких недостатньо для формування вмінь. Відсутність практичних умінь і навичок є підставою для повторного вивчення дисципліни

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

3. Гриньків М. Я., Куцериб Т. М., Музика Ф. В. Навчальний посібник для лабораторних занять і самостійної роботи з курсу «Нормальна анатомія» для студентів факультету фізичної терапії та ерготерапії. Львів : ЛДУФК, 2018. 223 с.
4. Гриньків М. Я., Музика Ф. В., Маєвська С. М., Куцериб Т. М. .Анатомія людини : навч. посіб. для лабораторних занять. Львів : ЛДУФК, 2015. 128 с.
5. Долгов О. М. Вивчаємо анатомію людини. Вчення про судини – ангіологія. Навч. посібник. Вінниця, ВДПУ, 2016. 48 с.
6. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Київ: Либідь, 2018. 384 с.
7. Костиленко Ю. П., Прилуцький О. К., Гринь В. Г., Старченко І. І. Анатомія людини : курс лекцій: навчальний посібник. Полтава : Гонтар О.В., 2015. 188 с.
8. Музика Ф. В., Гриньків М. Я., Куцериб Т. М. Анатомія людини : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2014. 359 с.
9. Фахова підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я: підсумкова атестація: навчально-методичний посібник / Хроленко М. В. та ін.; за заг. ред. Л. В. Бурчак. Суми: ФОП Цьома С.П., 2023. 448 с.
10. Френк Г. Нетер. Атлас анатомії людини: 7-е видання. Всеукраїнське спеціалізоване видання «Медицина», 2020. 736 с.
11. Черкасов В. Г., Кравчук С. Ю. Анатомія людини. Вид. 2-ге. Вінниця: Нова книга, 2018. 640 с.
12. Human Anatomy: textbook / Cherkasov V.G., Herasymiuk I.Ye., Holovatskyi A.S., Kovalchuk O.I., Reminetskyu B.Ya. Vinnytsia: Nova Knyha, 2018. 464 p.

Додаткова:

1. Бурчак Л. В., Мигун М. П., Мегем О. М. Цитологія та гістологія з основами ембріології : навчально-методичний посібник. Суми : Видавничий дім «Ельдорадо», 2017. 148 с.
2. Марциновський В. П. Анатомія і фізіологія людини. Редакційно-видавничий центр Рівненського державного гуманітарного університету, 2016. 220 с.
3. Сидоренко П. І., Бондаренко Г.О., Куц С.О. Анатомія та фізіологія людини. Вид. 5-е, випр. Київ : Медицина, 2015. 248 с.
4. Федонюк Я.І. Анатомія та фізіологія з патологією. Тернопіль: Укрмедкнига, 2016. 676 с.